

старшого дошкільного віку”, „розмовний дискурс”, „дискурсивна діяльність”, „дискурсивна компетенція” як категорії дошкільної лінгводидактики.

Ключові слова: усне мовлення, розмовне мовлення, розмовний дискурс, дискурсивна діяльність, дошкільна лінгводидактика.

Богущ А. М. Разговорный дискурс как категория дошкольной лингводидактики.

Раскрыто теоретический аспект проблемы устной разговорной речи; определено понятия „устная речь”, „разговорная речь детей старшего дошкольного возраста”, „разговорный дискурс”, „дискурсивная деятельность” как категории дошкольной лингводидактики.

Ключевые слова: устная речь, разговорная речь, разговорный дискурс, дискурсивная деятельность, дошкольная лингводидактика.

Bogush A. M. Conversational Discourse as a of Pre-school Category of Linguistics

Disclosed theoretical aspect of the problem of oral colloquial defined the concept of „spoken word”, „Speaking preschool children”, „Elementary discourse”, „discursive activity” as a category of preschool linguodidatiki.

Key words: speaking, conversation, conversational discourse, discursive activity, preschool Linguodidactics.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Гавриш Н. В.

УДК 372.3:372.461

Л. І. Казанцева

СУТНІСТЬ І ХАРАКТЕРИСТИКА КЛЮЧОВИХ УКРАЇНОМОВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

У сучасному світі відбувається активний пошук нових, більш демократичних, гуманних і результативних підходів до функціонування освіти. У світлі даних проєкцій відбувся вихід на перший план особистості в системі освітніх цінностей. В межах нової парадигми освіти, зорієнтованої на формування освіченої, висококультурної особистості, свідомого громадянина, здатного до творчого виконання багатьох суспільних функцій, до гнучкого реагування на нові суспільні виклики, готового до динамічних трансформацій, пріоритетом стає не знанневий, а компетентісний освітній концепт. У його світлі педагогічна наука має не лише відповідати потребам сучасного суспільства, а рухатися з випередженням. Однією з ключових

компетентностей людини сучасного світу є комунікативна, формування якої започатковується в дошкільному віці, що належить до найбільш відповідальних за мовленнєвий розвиток особистості. Зв'язок у формуванні комунікативної компетенції з іншими компетенціями в галузі мовної, і зокрема, україномовної освіти дошкільників, які опановують українську мову як державну, належить встановити і визначити їх сутнісні характеристики.

Компетентісний підхід почав застосовуватися в західній науці (Н. Хомський, Дж. Равен), починаючи з 60-х років ХХ ст. В період 1970 – 1990 років у вітчизняній науці активно розробляється компетентісна парадигма освіти (Є. Бондаревська, А. Деркач, І. Зимняя, Н. Кузьміна, А. Маркова, О. Мороз, В. Семіченко, В. Сластьонін, Н. Тализіна). Сучасні дослідження наблизились до системного висвітлення принципових питань компетентісного підходу в освіті (Н. Бібік, О. Біда, І. Гудзик, О. Овчарук, Л. Петухова, І. Пометун, О. Савченко, О. Садохін, Л. Сохань, А. Хуторський, Н. Чепелева, В. Шуляр): визначені кваліфікативні риси категорій „компетенція” і „компетентність”, встановлена інтегративна, діяльнісна, особистісна сутність компетентності, виокремлені групи компетенцій, розроблені критерії вимірювання й оцінювання досягнутого рівня компетенцій, на засадах яких запроваджені інноваційні освітні методики. До розмежування понять „компетентність” і „компетенція”, їх тлумачення застосовують два підходи. Перший – концентрується на компетентності людей, які виконують діяльність, і передбачає визначення особистісних рис для забезпечення успіху діяльності (А. Андреева, В. Байденко, В. Болотова, І. Зимняя, Е. Ісламгалієва, О. Смірнова, Ю. Фролов та ін.). У ньому компетентність розуміють як засадничий поведінковий аспект або характеристику людини, яка може проявитися в ефективній і успішній дії, і яка залежить від контексту дії, організації і факторів середовища, а також характеристик професійної діяльності. Другий – вивчає характеристики діяльності і компетенцій, необхідних для її виконання. В цьому підході у визначенні компетенцій виходять із аналізу характеристик самої діяльності, тих її елементів, виконання яких засвідчує досягнення заданого результату, його відповідності стандартам діяльності (Е. Зеєр, А. Омарова, Г. Павлова, Н. Садовнікова, С. Шаронова та ін.). Натомість, дослідники, зокрема І. Гудзик, вважають, що протиставлення компетентності людей, які виконують діяльність, та характеристик діяльності і компетенцій, що її забезпечують, доволі умовне. Два підходи взаємопов'язані і повинні розглядатися в сукупності. Вочевидь, „визначення компетенції повинні враховувати не лише зовнішню дію, але й внутрішні особливості виконавця, а визначення компетентності – так або так описувати зовнішню дію, вказувати на реальні ситуації, в яких потрібна дана компетентність” [3, с. 38].

Отже, термін „компетентність” словники потрактовують як поінформованість, обізнаність, авторитетність, а „компетентний” – це той, хто обізнаний у певній галузі; той, що за своїми знаннями або

повноваженнями, має право робити, вирішувати що-небудь. Компетентність співвідноситься з якостями людини, які цінуються в суспільстві. З акмеологічного погляду, компетентність передбачає наявність не тільки певних умінь, а й переваг у вигляді особистісних якостей, які відповідають поставленим життєвим завданням (А. Деркач, А. Маркова).

Поняття компетенції більш вузьке і пов'язується з конкретними видами діяльності, використовується для позначення набору вмінь, знань, необхідних для ефективного виконання дій у певній галузі. В „Енциклопедії освіти” зазначено, що „ознакою компетенції є її специфічний предметний або загальнопредметний характер, що дає змогу визначити пріоритетні сфери формування (освітні галузі, навчальні предмети, змістові лінії)”, а „результатом набуття компетенції є компетентність, яка на відміну від компетенції передбачає особистісну характеристику, ставлення до предмета діяльності” [4, с. 409].

Ієрархічну залежність даних понять встановлює Г. Беленька у таких визначеннях: „компетенція – це об'єктивно-ідеальна категорія, що може використовуватися для характеристики будь-якої сфери діяльності людини, окреслювати її повноваження, права і обов'язки; компетентність – це суб'єктивно-реальна категорія, що використовується для характеристики діяльності конкретної людини чи групи людей і свідчить про відповідність чи невідповідність означеній компетенції; компетентність є сукупною характеристикою людини щодо відповідності її діяльності визначеним нормам; компетентний – інтегрована риса особистості, що може бути використана для характеристики діяльності цієї особистості” [1, с. 15].

Сьогодні поняття „компетентності” розуміється як значно більш широке, ніж поняття „компетенції”. На думку багатьох вчених (Н. Бібік, А. Богуш, І. Гудзик, О. Савченко, Л. Сохань), компетентність формується з окремих компетенцій, проте не зводиться до їх суми. Скоріше, компетентність треба розуміти як „метарівень, що в інтегрованому вигляді представляє результати освіти, які досягаються не лише засобами змісту освіти, але й засобами соціальної взаємодії; як у міжособистісному, так і в інституційному культурному контексті” [2, с. 48]. І. Зимняя вважає компетентність інтегрованим „соціально-особистісно-поведінковим феноменом”, „результатом освіти в сукупності мотиваційно-ціннісних, когнітивних складових” [5, с. 37]. Компетентісна парадигма освіти ґрунтується на тому, що компетентності неможливо навчити в прямому сенсі слова; вона відбиває здатність особи накопичувати, інтегрувати знання, вміння і досвід їхнього використання у вирішенні проблем так, що вони стають продуктом його соціального досвіду.

Компетентність також тлумачать як реалізацію компетенцій (А. Богуш, І. Гудзик, М. Кабардов, О. Савченко, О. Садохін). Інтегративна і діяльнісна сутність компетентності дає розуміння останньої як результату набутої інтегративної особистісної характеристики, що проявляється лише в діяльності, а отже, означає „зміщення акцентів з накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування і розвитку здатності

практично діяти, застосовувати досвід успішної діяльності в певній сфері” [4, с. 408]. Визначальним утворенням компетентності виступає досвід самостійної діяльності особи з опорою на набуті нею знання, натомість вагомими стають не самі знання, а здатність їх адекватно застосувати. Слід зауважити, що дослідники (І. Гудзик, М. Заброцький, Л. Карпова, А. Маркова) однакові в тому, що поняття компетентності не можна ні протиставляти, ні ототожнювати зі знаннями чи вміннями. „Ні знання, ні вміння, ні досвід діяльності самі по собі не є компетенцією. Розглянуті в єдності, вони становлять ядро компетенції. Але в структуру компетенції, окрім знань, умінь, досвіду діяльності, входить позитивне ставлення до сфери, яка охоплюється компетенцією, а також особистісні якості, які сприяють ефективному вирішенню відповідних проблем” [3, с. 49]. Таким чином, компетентнісний підхід не просто проголошує відхід від пріоритетності знаннєвої парадигми, а націлює на формування універсальних, інтегративних компетентностей, які не зводяться до знань і умінь з окремих галузей, а містять зв'язки між елементами всієї системи на рівні знань, умінь, здатностей, готовності, ставлення, обізнаності.

Системний погляд на проблему компетентності відзначився розробкою понять ключових (базових, надпредметних, універсальних), загальнопредметних і предметних компетентностей [4]. Ключові компетентності треба розуміти як такі, що необхідні для здійснення будь-якої діяльності, для досягнення успіху особистістю у швидкозмінюваному світі. Документи Ради Європи і Євросоюзу називають п'ять найбільш важливих компетентностей, якими має володіти сучасна людина, а саме: соціально-політичну, полікультурну, комунікативну, інформаційну і компетентність саморозвитку. Універсальність ключових компетентностей складається з того, що вони затребувані в різноманітних видах діяльності, визначають успішність людини у всіх життєвих і професійних ситуаціях. Наявність ключових компетентностей вважається основним маркером якості освітньої системи.

В педагогічній науці до цього часу відчуваються труднощі у створенні єдиного підходу до визначення ключових компетентностей, що пов'язується з відсутністю єдиної теоретичної основи для їх виокремлення (Н. Бібік). Науковцями називаються різні підстави щодо визначення комплексів компетентностей і їх кількості (Т. Базаров, Г. Беленька, І. Богданова, О. Богиніч, Ю. Варданян, І. Гудзик, І. Зимняя, В. Краєвський, І. Фрумін, А. Хуторський та ін.). Так, І. Зимняя запропонувала три групи ключових компетентностей, а саме: 1) компетентності, що стосуються особистості людини як суб'єкта діяльності; 2) компетентності, що стосуються взаємодії з іншими людьми; 3) компетентності, що стосуються діяльності людини в усіх її проявах, типах і формах. У кожній із трьох груп компетентностей міститься по десять провідних компетенцій [6]. Н. Бібік так визначає перелік ключових компетентностей: уміння вчитися; громадянська, загальнокультурна, інформаційна, соціальна і здоров'язберігаюча компетентності [4, с. 408].

І. Гудзик [3] виділяє такі комплекси ключових компетентностей: 1) ціннісно-смысловий (світогляд; ціннісні орієнтації; здатність розуміти навколишній світ; готовність брати відповідальність за те, що відбувається навколо; освоювати способи фізичного і духовного саморозвитку); 2) комунікативний (успішно здійснювати спілкування; співробітничати у вирішенні різноманітних завдань); 3) навчально-пізнавальний, інформаційний (користуватися різноманітними технологіями доступу до інформації; критично оцінювати різну інформацію; навчатися все життя, включати нове знання до існуючих когнітивних структур).

Для визначення ключових компетенцій дитини-дошкільника, в тому числі й мовних, маємо звернутися до Державного стандарту дошкільної освіти. Оновлений Базовий компонент дошкільної освіти (БКДО) найповніше забезпечує реалізацію принципів дитиноцентризму, наступності, особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів. „Центрована на світі дитинства”, нова модель дошкільної освіти ґрунтується на розумінні знань, умінь і навичок як засобів, а не цілей розвитку дитини. Одним із дискусійних питань в галузі компетентнісного підходу є питання про те, на якому щаблі освіти достатньо можуть бути сформовані компетентності, і чи правомірне застосування даної категорії по відношенню до дошкільної і початкової ланок освіти? З цього приводу А. Богуш, О. Біда, І. Гудзик, Л. Коваль, Л. Петухова, І. Фрумін та ін. зауважують, що будь-які складні утворення формуються поступово, і в даному контексті ключові компетенції не становлять виключення, „тому є сенс говорити про динаміку їх формування на різних ступенях навчання” [3, с. 42].

У відповідності до компетентнісного підходу, БКДО передбачає формування у дошкільників різних видів компетенцій як кінцевого результату засвоєння освітніх ліній. Компетенції – це соціально закріплені результат освіти, задана соціальна норма, вимога до освітньої підготовки дитини, необхідна в певній сфері або діяльності. Результатом набуття дитиною різних видів предметних компетенцій є компетентність. Маючи діяльнісну й інтегративну сутність, компетентність проявляється в певному контексті, в конкретній життєвій (навчальній, побутовій, ігровій) ситуації для розв’язання актуальних завдань. Як інтегрована особистісна якість, вона складається із знань, вмінь, навичок, досвіду, ціннісних ставлень, які цілісно реалізуються в життєдіяльності, тобто охоплює когнітивний, діяльнісний та особистісний компоненти.

Базовий компонент ДО називає компетенції, яких набуває дитина практичним шляхом в різних видах діяльності, а саме: здоров’язбережувальну, особистісно-оцінну, родинно-побутову, соціально-комунікативну, природничо-екологічну, предметно-практичну, художньо-продуктивну, ігрову, сенсорно-пізнавальну, математичну, мовленнєву і комунікативну. Визначені компетенції належать до ключових, адже сфера виявлення відповідних знань, умінь, здатностей, обізнаності не обмежується жодною діяльністю, розглядаються як можливість встановлення зв’язків

між особистим досвідом дитини і найрізноманітнішими ситуаціями для найбільш ефективного вирішення будь-яких проблеми. Компетентність є інтегральним новоутворенням дошкільного віку, в якому реалізувалися всі ключові компетенції як результат розвитку всіх базисних характеристик особистості дошкільника – комунікативної, інтелектуальної, пізнавальної, продуктивної та життєдіяльної. Ключова компетенція дитини дошкільного віку, за визначенням К. Крутій, – „це особистісно-усвідомлювана система знань, умінь і навичок, яка ввійшла в суб’єктивний досвід, має особистісний зміст та універсальне значення, тобто може бути використана в різних видах дитячої діяльності в процесі вирішення безлічі життєво значущих проблем” [7, с. 6].

Розробники Державного стандарту дошкільної освіти (А. Богуш, Н. Гавриш), провідні фахівці в галузі дошкільної лінгводидактики (А. Арушанова, А. Богуш, О. Божович, Н. Гавриш, Л. Калмикова, Я. Коломінський, К. Крутій, Л. Парамонова та ін.) називають мовну, мовленнєву і комунікативну компетенції ключовими і основними у сфері мовної освіти дошкільників.

Визначення сутності мовної і мовленнєвої компетенцій дошкільника залишається дискусійним питанням, адже в прямому трактуванні поняття „мовна компетенція” науковці виходять з того, що це здатності, які набуваються на базі лінгвістичних (теоретичних) знань мовної системи. У традиційному розумінні, мовна компетенція – це засвоєння категорій і одиниць мови, їх функцій, усвідомлення закономірностей і правил функціонування мови. Проте, механізми засвоєння дитиною мови практичним, несвідомим способом виформовують у неї мовну здібність користуватися засобами мови (одиницями, категоріями) у відповідності до законів, правил, норм цієї мови без теоретично засвоєних знань норм, правил і законів. Отже, сучасне розуміння поняття мовної компетенції кореспондується з такою дефініцією: „потенціал лінгвістичних (мовознавчих) знань людини, сукупність правил аналізу і синтезу одиниць мови, що дозволяють будувати й аналізувати пропозиції, користуватися системою мови для цілей комунікації” [6, с. 37].

Своєрідність мовних знань дошкільників відзначали всі, хто досліджував становлення мовлення дітей на ранніх етапах розвитку (О. Божович, Л. Виготський, О. Гвоздєв, О. Ісеніна, Д. Ельконін, О. Леонтєв, М. Лісіна, Т. Науменко, Є. Соботович, Ф. Сохін, О. Шахнарович та ін.). Зокрема, Є. Соботович зазначає: в дошкільника „мовні знання (лінгвістична компетенція), що формуються мимовільно, як побічний продукт діяльності, спрямований не на придбання знань про мову, а на володіння спонтанною практикою мовленнєвого спілкування, у процесі приладжування свого мовлення до зразків, які дитина сприймає з мовлення дорослого” [9, с. 14]. Практичне оволодіння мовою, вважають Л. Виготський, О. Гвоздєв, О. Леонтєв, Є. Соботович, Ф. Сохін, О. Шахнарович, передбачає утворення системи функціональних мовних узагальнень (фонематичних, морфологічних, синтаксичних), які, власне, і

становлять мовні знання і визначають мовну компетенцію дітей, без яких неможливе володіння мовою.

О. Божович розглядає мовну компетенцію як психологічну систему, що містить два основних компонента: мовний досвід, накопичений дитиною у процесі спілкування і мовленнєвої діяльності; і знання про мову, засвоєні у спеціально організованому навчанні. На думку вченої, мовна компетенція становить ієрархізовану або неупорядковану сукупність конкретних умінь, що необхідні члену мовного співтовариства для мовленнєвих контактів з іншими. Більш коректним щодо тлумачення мовної компетенції дітей дошкільного віку, на думку К. Крутій, буде визначення МК як „сукупності конкретних умінь щодо оволодіння новими мовними засобами, збільшення обсягу застосованих лексичних одиниць, розвиток навичок оперування мовними одиницями з метою комунікації” [7, с. 20]. Ми розуміємо мовну компетенцію дошкільника як сукупність здібностей, умінь і навичок, вироблених на ґрунті практично засвоєних (дотеоретичних) знань про мовні норми з усіх ярусів мови, і які успішно застосовуються в усіх видах діяльності у процесі використання мови.

Важливим аспектом розробки питання формування мовної компетенції в дошкільників є врахування того, що мовна компетенція не може розглядатися окремо від формування мовленнєвої компетенції (А. Богуш, О. Божович, І. Зимняя, О. Калмикова, Я. Коломінський, М. Львов). Л. Калмикова вважає необхідним компонентом розвитку мовної компетенції дитини спеціальну мовну і мовленнєву підготовку, яка виступає відповідальним моментом введення дитини в мовну дійсність і провідною умовою розвитку довірливості, мотивованості, усвідомленості її мовлення. Абсолютно логічно покласти, в даному разі, на визначення Л. Виготським психологічної системи, якою виступає комунікативно-мовленнєва діяльність дошкільника, як нерозчленованої єдності, в якій кожен з компонентів функціонує та перетворюється тільки у зв'язку з іншими, а процес розвитку складається зі змін цих зв'язків і кожного компонента окремо.

Отже, в нерозривному діалектичному зв'язку виступають мовна і мовленнєва компетенції. У наукових джерелах зустрічаємо різні підходи до тлумачення поняття „мовленнєвої компетенції”, які з більшою або меншою конкретністю відтворюють ті або ті суттєві площини явища, а саме: це комплексне поняття, яке, спираючись на мовну компетенцію, охоплює систему мовленнєвих умінь для спілкування в різних ситуаціях, вміння користуватися всім багатством мовних, немовних та інтонаційних засобів у залежності від мети висловлювання та сфери суспільного життя; це знання правил вираження розумового змісту за допомогою засобів мови, володіння необхідним для даного виду діяльності операційними структурами й навичками їхньої реалізації; це мовна система в дії, використання певної кількості мовних засобів, закономірностей її функціонування для побудови висловлювання – від простого повідомлення до передачі нюансів інтелектуальної інформації; це наявність необхідних операцій в

мовленнєвій діяльності й усвідомлення норми (М. Бахтін, М. Кабардов, К. Крутій, О. Митрофанова, М. Пентилюк).

Мовленнєва компетенція дошкільника, визначається в БКДО – це інтегроване вміння адекватно і доречно спілкуватися рідною мовою в різних життєвих ситуаціях (виголошувати думки, наміри, бажання), розповідати, пояснювати, розмірковувати, оцінювати, використовувати як мовні, так і позамовні та інтонаційні засоби виразності, форми ввічливості, спостерігати за своїм мовленням та мовленням інших, виправляти помилки, дотримуючись загальної культури мовлення, прагнення до творчої самореалізації.

Мовленнєву компетенцію складають такі компоненти, як мовленнєвий досвід особи, мовні і мовленнєві здібності, навички та вміння. Мовленнєвий досвід дитини має низку своєрідних характеристик, а саме: відзначається віковими обмеженнями, а отже невеликим обсягом; цілком залежить від запропонованого мовленнєвого розвивального середовища; переважно ґрунтується на практичному оволодінні мовою, на емпіричних узагальненнях, які зроблені мовцем без теоретичних знань, шляхом організованого і спонтанного спостереження за мовою. Фахівці з лінгводидактики (А. Арушанова, А. Богущ, Н. Гавриш, К. Крутій, Н. Луцан, Г. Лопатіна, О. Ушакова), вказують на ефективні шляхи накопичення мовленнєвого досвіду, а саме: збагачення предметно-просторово-мовленнєвого середовища; ефективно вмотивовану мовленнєву діяльність; творчу продуктивну діяльність; організацію різновекторного спілкування в системах „дитини – дорослий”, „дитина – дитина”, „дитина – діти”.

Компетентність людини залежить від розвитку її здібностей, мовленнєва компетентність залежить від розвитку мовних і мовленнєвих здібностей, однак, не ототожнюється з ними. Мовну здібність розглядають у безпосередньому зв'язку з мовою: це потенційна готовність носіїв мови до розуміння й породження мовлення (Г. Богін); система потенційних мовних уявлень (Л. Щерба); психофізіологічний механізм, що забезпечує оволодіння і володіння мовою – засвоєння, виробництво, відтворення й адекватне сприймання мовних знаків членами мовного колективу (О. Леонтьєв); пристрій, призначений для здійснення певних процесів, які визначаються матеріальним субстратом – мозком (О. Залевська). З позиції оцінки місця мовних здібностей у формуванні компетенцій необхідно зазначити, що вони верифікуються з потенційними можливостями, від яких залежить швидкість, якість і рівень сформованості певної компетенції.

Мовленнєва компетенція дитини-дошкільника є полікомпонентним утворенням, чинниками якого виступають фонетична, лексична, граматична і діалогова компетенції. Як чинники категорії більш високого порядку, ці компетенції належать до розряду предметних. Кінцевим результатом сформованості мовної і мовленнєвої компетенції є комунікативна компетенція.

Комунікативна компетенція дитини-дошкільника має інтегральну сутність, виявляючи сформованість усіх видів мовленнєвої і мовної

компетенції. Можливість реалізувати комунікативну компетенцію відбувається за умов, що дитина опанувала базові засоби мови і набула здатності створювати засобами мови на основі неусвідомлених знань і навичок комбінування цих засобів комунікативні одиниці, які є адекватними ситуаціям спілкування.

Серед типологічних ознак комунікативної компетенції науковці визначають такі: вміння комплексно застосовувати всі набуті мовні, немовні, інтонаційні засоби певної мовної системи; вміння орієнтуватися в ситуаціях спілкування; виявляти обізнаність у застосуванні різноманітних мовних засобів відповідно до обставин спілкування і інтенцій комунікантів; вміння виражати адекватними засобами особистісні характеристики. Так, А. Богуш під комунікативною компетенцією дошкільників розуміє „комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуаціях спілкування, виявляти ініціативність спілкування” [8, с. 22].

Усі компетенції дошкільника в галузі мовної освіти разом виформовують його комунікативну компетентність, яка, в решті решт, належить до ключових компетентностей людини, виступає основною метою мовної освіти і найважливішим показником готовності до навчання в школі.

Інваріантна складова Базового компонента дошкільної освіти в освітній лінії „Мовлення дитини” містить розділ „Українська мова як державна” для дітей, рідна мова яких є однією із регіональних мов України. В опануванні державної української мови дошкільники повинні досягти такого рівня компетентності, аби бути спроможними спілкуватися українською мовою в різних нескладних комунікативних ситуаціях.

Метою навчання української мови дітей неукраїнської національності є розвиток культури спілкування у процесі формування всіх компонентів (компетенцій) україномовної комунікативної компетентності. Дані компетенції передбачають формування суто мовних знань на основі порівняння мовних одиниць рідної і нерідної (державної) мов та засвоєння інвентарю мовних засобів української мови; мовленнєвих аудіативних, вимовних, орфоепічних, граматичних, словотвірних, синтаксичних навичок, їх нормативне використання в усному мовленні. Під час вивчення української мови в центрі уваги знаходиться послідовний розвиток у дітей усіх компонентів комунікативної компетенції у процесі оволодіння різноманітними стратегіями говоріння і слухання. Україномовна комунікативна компетенція як ключове новоутворення інтегрує досягнення дітей у мовній компетенції; фонетичній, лексичній, граматичній, діалогологічній компетенціях, що є компонентами мовленнєвої компетенції; етнокультурологічній, соціокультурній компетенціях.

Мовна компетенція з української мови дитини-дошкільника складається з комплексу усвідомлених знань про відмінності мовних одиниць (звуків, звукосполучень, слів, флексій, стійких словесних зворотів

тощо) української і рідної мов та неусвідомлених знань з української мови, набутих завдяки і водночас у процесі розвитку мовної і мовленнєвої здібностей, міжмовного чуття, які виформовуються в організованому і спонтанному спілкуванні.

Фонетична україномовна компетенція дошкільників виявляється в умінні вимовляти відповідно до орфоепічних норм української мови всі звуки, звукосполучення та слова, розрізнати звуки рідної та української мов, здійснювати орфоепічну самокорекцію.

Лексична україномовна компетенція – це оволодіння достатнім лексичним запасом словника української мови для вільного розуміння україномовних текстів різних жанрів, типів, видів (казок, оповідань, віршів, етикетних форм, розмовних жанрів) та продукування різноманітних висловлювань; диференціація слів рідної і української мови, усвідомлення їх лексичного змісту; знання і автономне використання у двох мовних системах міжмовних омонімів, образних зворотів, фразем; знання і широке використання приказок, прислів'їв української мови.

Граматична україномовна компетенція – здатність будувати висловлювання різної складності, вживаючи граматичні форми згідно з правилами і нормами української граматики (морфології), продукувати різноманітні прості і складні синтаксичні конструкції; на основі неусвідомлених знань граматики рідної і української мов, міжмовного чуття відрізнати одиниці певних граматичних форм рідної і української мови; здійснювати граматичну самокорекцію.

Діамонологічна компетенція – слухає і розуміє україномовних співрозмовників, адекватно реагує, сприймаючи розмовне мовлення різного змісту, зв'язні тексти різних типів і жанрів; вільно підтримує діалог, продукує ініціативні та реактивні висловлювання (репліки) різного змісту, володіє етикетними формами ведення розмови; переказує тексти, користуючись мовними засобами тексту-зразка та близько до тексту; складає невеликі зв'язні, логічні висловлювання описового, сюжетного виду, розповіді з власного досвіду (повідомлення, міркування, роздуми тощо); здійснює вибір мовних засобів у залежності від типу висловлювання.

Соціокультурна компетенція – демонструє здатність обирати стратегії і тактики мовної поведінки, використовувати адекватні мовні засоби і форми в залежності від мети і ситуації спілкування, від соціальних ролей комунікантів; виявляє готовність до зацікавленого спілкування з носіями української мови.

Етнокультурологічна компетенція – виявляє обізнаність у культурних традиціях українського народу, вміє використовувати в процесі спілкування з носіями різних культур, в тому числі, й української, знання про свята, родинні й суспільні традиції, народні промисли, мистецтво, фольклор, норми поведінки, етикет українців.

Комунікативна україномовна компетенція дитини, чия рідна мова не є українською, акумулює досягнення дошкільників з усіх видів і компонентів компетенцій у галузях рідномовної і україномовної освіти. Це

надзвичайно ємне новоутворення, в якому відбувається інтеграція мовного, мовленнєвого і соціально-мовленнєвого досвіду, мовних знань і умінь у галузі двох мов (рідної і другої, засвоєння якої відбувається з опорою на першу мову), мовного і міжмовного чуття, мовних і мовленнєвих здібностей, культурологічних уявлень, особистісних переживань і ставлень дітей до мов і носіїв мов, і яке в сукупності всіх чинників виформовує готовність і спроможність дошкільника ефективно спілкуватись українською мовою з україномовними співрозмовниками в усіх можливих і доступних ситуаціях комунікації, реалізуючи різноманітні тактики і стратегії спілкування.

Розглянуті положення дозволяють дійти висновків, що поняття „компетенція” втілює зміст будь-якого виду діяльності, а „компетентність” становить сукупність якостей особистості, необхідних для реалізації цього змісту. Співвідношення компетенції і компетентності розглядаються як об’єкт – суб’єктні, як відношення загального, що формується в освітньому процесі, та індивідуального, що набувається внаслідок освітнього процесу. Компетенція охоплює сукупність взаємопов’язаних новоутворень особистості (знань, умінь, способів діяльності), соціально визначених для певного кола проблем або процесів. Компетентність становить результат освітнього процесу, охоплюючи когнітивну, операційно-технічну, мотиваційно-вольову, морально-етичну, соціальну, поведінкову складові.

Комунікативна компетенція належить до числа ключових компетенцій людини, формування якої повною мірою розгортається в дошкільний період життя. Цю компетенцію складає комплекс мовної і мовленнєвих компетенцій.

Комунікативна україномовна компетенція дошкільників, чия рідна мова не є українською, становить надзвичайно складне новоутворення, компонентами якого виступають всі мовні, мовленнєві, соціально-культурні і етнокультурні компетенції.

Список використаної літератури

- 1. Беленька Г. В.** Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: монографія / Г. В. Беленька. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Гринченка, 2011. – 320 с.
- 2. Бібік Н. М.** Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: Світовий досвід та українські перспективи. – К.: „К.І.С.”, 2004. – 112 с. – С. 47 – 52.
- 3. Гудзик И. Ф.** Компетентностно ориентированное обучение русскому языку в начальных классах (в школах с украинским языком обучения): моногр. / И. Ф. Гудзик. – Чернівці: Видавничий дім „Букрек”, 2007. – 496 с.
- 4. Енциклопедія освіти / АПН України; голов. ред. В. Г. Кремень.** – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
- 5. Зимняя И. А.** Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. Зимняя // Тertia. Альманах.– Днепропетровск: ДГУ, 2005. – 157 с.
- 6. Кабардов М. К.** Типы языковых и коммуникативных способностей и компетенции / М.К.Кабардов,

Е.В.Арцишевская // Вопросы психологи. – 1996. – № 1. – С. 34 – 49. 7. **Крутий К.** Формування ключових компетенцій у дітей дошкільного віку в умовах полілінгвальності / Конспекти занять із навчання української мови і розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку: метод посібн. / Крутий К. Л., Котій Н. І. та ін. – Запоріжжя : ТОВ „ЛПС” ЛТД, 2007. – 248 с. 8. **Лінгводидактика** в сучасних закладах освіти : кол. моногр. ; за заг. ред. А. М. Богуш. – Одеса: Вид-во ПНЦ АПН, 2001. – 269 с. 9. **Соботович Е. Ф.** Структура речової діяльності і механізми її формування / Е. Ф. Соботович. – К. : ІЗМН, 1997. – 44 с.

Казанцева Л. І. Сутність і характеристика ключових україномовних компетенцій старших дошкільників

У статті дається характеристика україномовних компетенцій дошкільника на основі аналізу загальнотеоретичних підходів до визначення сутності понять „компетентність”, „компетенція”, „ключові і предметні компетенції”, компетенції в галузі мовної та іномовної освіти.

Ключові слова: компетентність, компетенція, компетентнісний підхід в мовній освіті, комунікативна, мовна та мовленнєва компетенції.

Казанцева Л. И. Сущность и характеристика ключевых украиноязычных компетенций старших дошкольников

В статье дается характеристика украиноязычных компетенций дошкольника на основе анализа общетеоретических подходов к определению сущности понятий „компетентность”, „компетенция”, „ключевые и предметные компетенции”, компетенции в области языкового и иноязычного образования.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, компетентностный подход в языковом образовании, коммуникативная, языковая и речевая компетенции.

Kazantsev L. I. The Essence and the Characteristics of the Key Competencies of Senior Ukrainian Pre-schoolers

In the article is characterized of the Ukrainian purview of the preschool children is given on the basis of general and theoretical approach on the definition of the essence of such concepts as „competence”, „competency”, „key competency”, competencies in the sphere of linguistic and foreign-language education.

Key words: competency, competence, competence approach in the linguistic education, communicative, linguistic, and speech competency.

Стаття надійшла до редакції 28.03.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Горошкіна О. М.